

Даниела Симеонова Караманова

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ЕУЛЕКС В КОСОВО

А в т о р е ф е р а т

СОФИЯ

2017

Дисертационният труд се състои от увод, две глави, заключение и библиография. Обемът му е 297 страници, в това число 9 приложения. Списъкът на използваните източници съдържа 79 заглавия на кирилица и на латиница, 29 броя европейски и вътрешноправни нормативни актове, както и 22 официални страници на европейски и косовски институции, достъпни чрез Интернет.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 09.02.2017 г. от 14,30 часа в заседателната зала на Академията на МВР, гр. София, жк „Младост“ IV, бул. „Ал. Малинов“ № 1.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в стая 211, Академия на МВР.

**МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ
АКАДЕМИЯ**

Даниела Симеонова Караманова

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ЕУЛЕКС В КОСОВО

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“**

по специалност

**„Организация и управление извън сферата на материалното производство“
от професионално направление 9.1. „Национална сигурност“**

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

проф. д-р Владко Иванов

РЕЦЕНЗЕНТИ:

1. Проф. д-р Ставри Фердов

2. Проф. д-р Павел Пенев

СОФИЯ

2017

Дисертацията е обсъдена и предложена за защита от катедрен съвет на катедра „Опазване на обществения ред“ към факултет „Полиция“ при Академията на МВР - гр. София, на 17 октомври 2016 г.

Изследването се проведе през периода април - октомври 2015 г. в ЕУЛЕКС (на територията на главната база в Прищина и регионалната база в Митровица) и бяха анкетирани 120 служители от всички звена - 40 местни (от Косово) служители, 40 международни служители от 20 държави (по двама от всяка държава) и 40 български служители.

Автор: Даниела Симеонова Караманова
Редактор: Кристина Димчева
Заглавие: Организация на ЕУЛЕКС в Косово
Тираж: 20 бр.

Рег. № 4581р-277/11.01.2017 г. на Академията на МВР

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Актуалност и значение на изследването

Организацията на мисии в рискова среда е тест за възможностите на всяка организация. Още със създаването си с Договора от Маастрихт от 1993 година Европейският съюз (ЕС) заявява, че се основава на ценностите на зачитане на човешкото достойнство, на свободата, демокрацията, равенството, правовата държава, както и на зачитането на правата на човека, включително правата на лицата, които принадлежат към малцинства. Тези ценности са общи за държавите членки в общество, чиито характеристики са плурализъмът, недискриминацията, толерантността, справедливостта, солидарността и равенството между жените и мъжете. Те са залегнали и в подхода към международните мисии.

Актуалността на изследването се обуславя от нарастващия брой рискови зони край границите и в самата Европа, особено след конфликтите в Западните Балкани, ислямската терористична вълна, Арабската пролет след 2011 г., мащабните миграционни вълни към ЕС през 2013 г. и сблъсъка в Украйна след 2014 г. Към това се добави и кризата в Турция през 2016 г., която е кандидат-член на ЕС. Организацията на ЕУЛЕКС - Гражданската мисия на ЕС за подкрепа на върховенството на закона и на институциите в Косово, изпълнява заложените изисквания в Глава първа на Договора от Лисабон (ДЛ).

Въз основа на горното, ЕС чрез неговите международни мисии, в т.ч. ЕУЛЕКС, се стреми към утвърждаване и укрепване на демокрацията, правовата държава, правата на човека и принципите на международното право: опазване на мира, предотвратяване на конфликти и укрепване на международната сигурност съгласно целите и принципите на Устава на ООН, както и подпомагане на населението, страните и регионите, пострадали от природни или причинени от човека бедствия и насърчаване на международна система, основана на засилено многостранно сътрудничество и добро гло-

бално управление.

Целта на разработката е да се проучи, обобщи и усъвършенства опитът на ЕУЛЕКС в сферата на мениджмънта, националното участие и подбора на персонал за нуждите на бъдещи мисии в конфликтни зони.

От поставената цел произтичат следните **задачи**:

1. Да се изследват теоретико-методологичните проблеми на управлението на мисията на ЕУЛЕКС на базата на събрани източници и работещи практики.

2. Да се открие общото и специфичното в работата на многонационални мисии в конфликтни зони като Западните Балкани и Косово.

3. Да се систематизира правната регламентация на мироопазващата дейност и да се синтезират предложения за повишаването на нейната целесъобразност;

4. Да се направи научно обобщение на моделите за взаимодействие между формиращите се държавни институции и органите на мироопазващите мисии в сферата за сигурност, обществен ред и международните отношения.

5. Да се идентифицират онези характеристики на конфликтните зони, които определят изискванията към качествата на личния състав от мисиите, съставени от военнослужещи, полицейски служители и цивилен персонал.

6. Да се обобщи и покаже организационният цикъл на човешките ресурси в специфичната среда за сигурност и обществен ред зад граница.

7. Да се предложи оптимизация на технологията за подбор, назначаване, ротирание, защита и освобождаване на персонала в мисиите.

8. На базата на опита от ЕУЛЕКС да се очертаят насоки за усъвършенстване на българското участие в международни мисии и управлението на персонала, работещ във враждебна среда, подложен на голям стрес и заплахи.

Обект на разработката е организацията на ЕУЛЕКС като многонационална мисия, оперираща в конфликтна зона.

Предмет на изследването са основните теоретични, правни и организационни аспекти на дейностите, осъществявани от ЕУЛЕКС в Косово, и взаимодействието с местните институции за постигане на правов ред по стандартите на ЕС.

В началото на изследването бяха заложени следните **работни хипотези**:

- Успешната намеса в съвременните конфликти изисква широки етнорелигиозни, политически, правни и социални компетенции за формиране на организационната структура, култура и състав на мисията в условията на преход от социална ентропия към демократичен ред. Това изисква нови механизми за управление на процесите в ЕУЛЕКС и българските институции за сигурност и международна дейност;

- Водеща роля при формирането и функционирането на мисиите има човешкият потенциал, който трябва да се подбира, подготвя, използва и подменя по специално създадена система, имаща свойството да се самоусъвършенства съобразно промените във вътрешната и външната среда.

В процеса на теоретичната работа по дисертационното изследване, проучване и анализ на емпиричната информация тези хипотези ще бъдат проверени, потвърдени, усъвършенствани или отхвърлени чрез научна обосновка.

Обхватът на изследването визира периода от формирането на идеята за самостоятелно Косово и последвалите мисии на ООН и ЕС.

За постигане на целта на изследването и решаване на научноизследователските задачи са използвани следните две основни групи **методи**:

- методи на емпирично ниво за събиране на емпирична информация;
- методи на теоретично ниво за обработка на събраната информация.

Първата група методи включва:

- Самостоятелно изследване на теоретични източници от български и чуждестранни автори, анализ на международните и националните правни актове, доклади и проучвания, статистически данни и други служебни материали, свързани с проблемите на изследването.

- Проучвания в работна среда на концепции, стратегии, програми, каталози, изготвени от европейските институции за управление на кризи, и участие в изготвянето на отчетни документи (анализи, отчети, справки) и други, имащи отношение към дисертационния труд.

- Експертни оценки - по предварително изготвен въпросник се проучи мнението на местни (от Косово) и международни експерти относно възникналите проблеми и начините за подобряване на работата.

- Беседа - чрез този метод беше събрана допълнителна информация от служители на ЕУЛЕКС по проблемите на изследването.

- Наблюдение на процесите и лично участие в мисията - по този метод е събрана информация за управлението, организацията и реформирането на ЕУЛЕКС.

- Сравнение - методът беше приложен при изследване на източници, модели и актове, както и за откриване на корелационни зависимости на статистическите данни по проблемите на изследването.

- Експеримент - системно проучване поведението на органи и членове на мисията в тяхната работна среда при ежедневна, усложнена и високорискова среда.

Втората група методи имат общ теоретичен и логически характер и включват:

- Хипотетичен метод - на базата на този метод са изградени определени предположения относно фактите, връзките и принципите на функциониране на изследвания обект, които бяха потвърдени в процеса на изследването.

- Анализ и синтез - чрез този метод са открити и систематизирани

основните понятия, структури, системи и модели на организацията.

- Аналогия - на базата на документи, факти и ефективно функциониращи практики и модели, както и получените резултати в процеса на изследването, са предложени възможности за усъвършенстване на дейностите и процесите по подготовка и подбор на служителите.

- ЕСИ - чрез този метод се проучи мнението на местни (от Косово) и международни служители от ЕУЛЕКС относно оценка на организационната структура и ефективността на мисията, както и на подбора на служители. В изследването се използва пряка анонимна анкета, а за българските служители беше използван електронен вариант на анкетата, приложен чрез специален софтуерен продукт (Приложение 6) За правилното провеждане на ЕСИ и анализиране на резултатите е използван трудът на Ставри Фердов и Станислав Доспевски - „Теория и технология на ЕСИ в системата на МВР“. Тези автори са консултирали изследването и процесът на обработка на резултатите. Обхватът на изследването се определи от следните параметри:

- **Темпорален** - изследването се проведе през периода април - октомври 2015 г.;

- **Териториален** - изследването се проведе в ЕУЛЕКС (на територията на главната база в Прищина и регионалната база в Митровица) и бяха анкетираны служители от всички звена. За определяне обхвата на изследването е използвана специална методика с оглед спазване на изискването за репрезентативност на резултатите от писменото анкетиране на респондентите. Същата бе обсъдена и одобрена в катедра ООР и хабилирани социолози.

- **Количествен** - бяха анкетираны 120 служители: 40 местни (от Косово) служители, 40 международни служители от 20 държави (по двама от всяка държава) и 40 български служители.

Съвкупността беше предварително сортирана, като водещите признаци са:

- принадлежност към българския контингент;
- принадлежност към други страни от ЕС;
- местни служители.

Така беше използвана квотна извадка, в която пропорционално са представени водещите признаци, посочени по-горе. По този начин анкетираната съвкупност има представителен характер по отношение на настоящата мисия ЕУЛЕКС.

Резултатите от ЕСИ са обработени лично от автора с помощта на софтуерните продукти за статистически анализи SPSS (за местни и международни служители) и SurveyMonkey¹ (за българските служители). В дисертацията е използвано едномерно разпределение на резултатите от ЕСИ. Целият процес на анкетиране и анализиране на резултатите е извършен лично от автора в ЕУЛЕКС - Косово.

В съдържателно и повествователно отношение резултатите от ЕСИ следват теоретичните, правните и организационните анализи и констатации с цел да ги потвърдят или отхвърлят.

Използваният системен подход позволява синтез на модели, които са резултат от международните, обществено-политическите, правните и професионалните взаимодействия на територията на Косово.

¹ <https://en.wikipedia.org/wiki/SurveyMonkey>

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ	3
У В О Д	5
ГЛАВА ПЪРВА	
.....Грешка!	
Показалецът не е дефиниран. 12	
Теоретична и правна постановка на ЕУЛЕКС	12
§1. Исторически предпоставки за възникване и формиране на мисията в Косово	12
1.1. Конфликтите на Балканите, техните фази и проблемите на Косово ..	12
1.2. Намесата на НАТО на Балканите и начало на мисиите на ООН и ЕУЛЕКС	
.....Грешка!	
Показалецът не е дефиниран. 30	
1.3. Формиране на правната рамка на Косовската държавност и институции	
.....Грешка!	
Показалецът не е дефиниран. 41	
§2. Теоретични основи на организацията ЕУЛЕКС	
.....Грешка! Показалецът не е дефиниран. 50	
2.1. Понятие за организация и организация на мисии във високорискова среда	
.....Грешка	
! Показалецът не е дефиниран. 50	
2.2. Същност на организацията на ЕУЛЕКС	61
§3. Правна система, регламентираща дейността на ЕУЛЕКС	64
3.1. Правни актове на ООН, регламентиращи дейността на ЕУЛЕКС	

....Грешка! Показалецът не е дефиниран. 64	
3.2. ЕУЛЕКС в правната и организационна система на ЕС	74
3.3 Действащи граждански мисии на ЕС и особеностите на ЕУЛЕКС ...	83
ГЛАВА ВТОРА	105
Организационен цикъл в ЕУЛЕКС	105
§1. Структура и задачи на ЕУЛЕКС	105
1.1 Начална структура и задачи	105
1.2 Организационна промяна в съответствие с постигането на целите – теория и асоциации с ЕУЛЕКС	118
1.3 Управление на организационната промяна в ЕУЛЕКС - резултати и практики	127
§2. Планиране, взаимодействие и контрол	136
2.1. Роля на ЕУЛЕКС за нормализиране на отношенията между Косово и Сърбия	143
2.2.Полиция и митници	148
2.3. Правосъдие	158
§3. Подбор на персонал за работа в мисията	172
3.1 Подбор и видове служители в ЕУЛЕКС	172
3.2. Особенности на подбора на държавни служители в Република България за участие в мисии	190
ОСНОВНИ ИЗВОДИ, ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ	215
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА	228
ПРИЛОЖЕНИЯ	

III. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е структуриран в увод, две глави с по три параграфа и заключение.

В **Увода** се обосновава актуалността на темата, посочва се предметът на изследването и задачите, които са поставени. Посочени са методите, които са използвани при обосноваване тезите в дисертационния труд.

В **Първа глава** са разгледани теоретичните и правни постановки за възникване, формиране, функциониране и перспективите на мисията в Косово. В *първи параграф* е направен систематичен преглед на конфликтите на Балканите, техните фази и проблемите на Косово. Като основен извод се посочва, че проблемите в Косово носят всички особености на конфликтите, но имат специфика, без която намесата е неефективна и дори контрапродуктивна. Необходимо е България, като страна на Балканите и член на ЕС, да участва в мисиите на ЕС, да провежда активна балканска политика и да отстоява своята обществено-политическа и социокултурна идентичност като поука от конфликтите. Достигнато е заключение, че за постигане на стабилност в региона международната намеса, предимно на ЕС, ще продължи, защото става дума за Европа. В този смисъл оптимизацията на мисиите е важно научно и институционално задължение.

За сравнение е представена намесата на НАТО на Балканите и началото на мисиите на ООН и ЕУЛЕКС, като са разгледани историческите пред-

поставки за процес, водещ към създаване на нова държавност на полуострова, като се отчита, че това е процес с изкуствено създадени елементи, без историческа основа, но със силен етнорелигиозен заряд. Той се подкрепя от всички световни и регионални сили, които пренасят своите интереси и създават второ ниво на проблеми. Косово се трансформира от територия и етнорелигиозна общност в подобие на държава по стечение на международните обстоятелства и под протектората на ООН. С обявяване независимостта на Косово основна подкрепа за създаване и укрепване на институциите оказва ЕУЛЕКС. От направения преглед е видно, че Косово е случай, в който ЕС бързо видя изоставането си, реагира правилно и предприе стъпки за създаване на ефективна мисия през 2008 г. - почти 10 години след ескалацията на конфликта. Обобщенията по тази част от анализа сочат, че успешната намеса на ЕУЛЕКС в Косово е успех за всички международни субекти и държави от региона, включително и за България. Въпреки критиките и някои неуспехи, ЕУЛЕКС означава мир на Балканите.

В параграф втори е направен преглед и анализ на теоретичните основи на организацията ЕУЛЕКС, изяснено е понятието за организация и организация на мисии във високорискова среда. Систематизирането на фактите и тяхното целенасочено научно-приложно третиране показва, че:

- ЕУЛЕКС е организация, замислена да замени УНМИК и да спомогне за създаване и укрепване на нова национална държава на Балканите;

- ЕУЛЕКС е предвидена да бъде универсален посредник между Балканите (Косово) и ЕС за разширяване на политиката за сигурност и отбрана, което тя в основни линии изпълнява;

- въпреки подкрепата на голяма част от страните членки, ЕС няма единодушно решение за статута на областта и Резолюция 1244, която не предвижда създаване на независима държава, все още е в сила и е основа за създаването на новата мисия.

- националният интерес на Република България е продиктуван главно от задълженията, произтичащи от членството в ЕС за участие в мисии - страната ни не поставя защитата на националните си интереси (например

защита на българското малцинство - гораните) като условие за признаване на Косово.

В *параграф трети* е представена и анализирана правната система, регламентираща дейността на ЕУЛЕКС. Направените обобщения са в три посоки - първо, концепциите на ООН са предпоставка за успешна намеса в кризи; второ - ЕС успешно изгражда собствени мисии, и трето - българското участие може да допринесе за развитието на кризисния мениджмънт на национално и международно ниво. В параграфа е отразено и мястото на ЕУЛЕКС в правната и организационната система на ЕС и е направен преглед на всички действащи мисии на ЕС по света.

От теоретичните и правните постановки в този параграф, допълнен с резултатите от ЕСИ, е направено заключението, че:

- мироопазването е важна дейност на международните организации, а ЕС пледира да бъде монолитен съюз с ясни позиции за конфликтната периферия, включително Балканите;

- традициите и добрите практики, наложени с годините, и опитът трябва да са в основата на създаването на нови мироопазващи мисии от ЕС;

- разработването на съвместни стратегии на ООН и ЕС за действие в конфликтни региони гарантира легитимност при поддържането на стабилност и постигането на траен мир.

Анализирани са различни определения за операциите по поддържане на мира, като се отчита фактът, че в тези операции военната дейност е строго подчинена на политическите цели, със задача за предотвратяване на зараждаща се кризисна ситуация (конфликт) или възстановяване и изграждане на траен мир след нейното разрешаване. Изведена е следната обобщена дефиниция: *„ОПМ са многонационални съвместни операции, в които с военни, политически, дипломатически, социални и икономически средства се цели предотвратяване на зараждаща се кризисна ситуация (конфликт) или възстановяване и изграждане на траен мир след нейното разрешаване“.*

Правният, професионалният и организационният синтез от тази част на изследването показва, че ЕУЛЕКС е предизвикателство, което дава възмож-

ност на ЕС и на Република България да създадат мироопазващи механизми в периферията на континента, без намесата на други международни организации. Според нас ЕС трябва да се съсредоточи в превенцията, за да може неговите мисии да се характеризират с мироопазване чрез намеса на полицейски сили, а не с мироналагане от войскови контингенти. Горното е изведено чрез научен инструментариум, проверено е чрез ЕСИ и според нас е принос към визията на ЕС и България по отношение на мисиите и тяхното бъдещо управление.

В Глава втора - „Организационен цикъл в ЕУЛЕКС“, теоретичните и правните изводи и постановки са изследвани от различни гледни точки и са проверени в приложно отношение, за да се достигне до обективна крайна оценка и предложения. Представен е моделът на ЕУЛЕКС, като чрез ЕСИ са анализирани и обобщени отговорите на три вида служители и контингенти - местни (от Косово), от държавите на ЕС и от РБ.

Параграф първи на Глава втора представя цялостен модел на ЕУЛЕКС. Дадена е статиката на организацията в основните исторически етапи и динамиката на процесите в зависимост от обстановката и управленските решения. Те са представени успоредно с градежа на държавността в Косово, което е отражение на уникален опит за ЕС и за България.

Горното позволява на новите мисии на ЕС и контингента на България бързо да адаптират готовия модел съобразно условията и да изпреварват събитията. Това всъщност е превенцията и тя очевидно зависи от качеството на мениджмънта и подбора на опитен състав. Следващият *параграф втори* цели да покаже елементите на управлението, компетенциите на субектите от мисията и местните институции за постигане на общи цели. Те трябва да отразяват политиката на ЕС и да показват компетенциите на националния контингент, където и да бъде изпратен той. Националният опит трябва да бъде вграден хармонично в модела на мисията, която и да е тя. Обобщено казано, мисията е екипна дейност, която следва предварително зададени цели. Това оформя не само реакция на мисията в конфликтна среда. В нашия труд работим за поведение на организацията, което прави средата нормална

за живот съобразно критериите на ЕС.

Статиката е основна характеристика на първи параграф на Глава втора. Тя се динамизира в следващата част - планиране, взаимодействие и контрол. Повествованието представя вземането на решения, планирането и координацията на дейностите в два основни аспекта:

- паралелни управленски процеси между ЕУЛЕКС и администрацията на Косово;

- системна динамика и координиране на мениджмънта между елементите (структурите) на ЕУЛЕКС.

Аналитичната картина демонстрира хода на мироопазването в Косово, градежа на институциите и приноса на ЕС, и има значим теоретико-приложен принос.

В последната част - „Подбор на персонал за работа в мисията“, вниманието е фокусирано върху основния й ресурс - човешкия фактор. Обект на анализа и обобщенията са качествата на служителите и контингентите, изследвано е съвкупното им поведение с научния инструментариум, заявен в увода на дисертационния труд. Проучени и анализирани са правилата за кандидатстване и подбор на служителите и са дадени основни препоръки за промени *де леге фереида* в сега действащите правила за подбор и изпращане на служители на МВР в мисии на международни организации. Анализирано е мнението на местни и международни служители от мисията ЕУЛЕКС в Косово за представянето на служителите от българския контингент. Направен е преглед на целия процес на подготовка за кандидатстване на служителите и са дадени препоръки за неговото оптимизиране. Подчертана е изключителната значимост на предварителната подготовка на служителите за успеха на кандидатстването, като по този начин се гарантира вливане на подготвени служители, формиране на екипи за всестранна (митническа, полицейска, правосъдна и др.) намеса със стандартни организационни процедури и цялостен модел на поведение. Изведени са ценни насоки за усъвършенстването на българските контингенти, участващи в мироопазващи операции.

IV. ОСНОВНИ ИЗВОДИ, ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Теоретични изводи и предложения

Дисертационният труд е първият цялостен анализ, базиран на задълбочено теоретично изследване на ЕУЛЕКС като мисия, система и човешки потенциал. За първи път по темата се събират и обобщават познания в сферата за сигурност и поведение в конфликтната среда на Западните Балкани в условията на изграждаща се държавност в Косово. Това е теоретична постановка, проверена на базата на личен опит и ЕСИ в мироопазваща организация.

Теоретичната постановка на ЕУЛЕКС е базирана върху синтез на исторически, геополитически, етнорелигиозни и други предпоставки, формирани с участието на множество фактори, които в крайна сметка засилват разделенията в Европа по повод Косово.

В теоретичен и правен аспект изследването намира сложна стъпаловидна ситуация, в която може да изпадне всяка балканска и източноевропейска държава - доминация на югославския модел, неконтролиран разпад на държавността, етнически погроми и войни, в които се намесват фактори като ООН, НАТО, ОССЕ. Съвременни анализатори сравняват дори Обединеното кралство след Брекзит с разпадането на Югославия. Постепенно издигащата се доминация на ЕС дава възможност научната конструкция да провери

адекватността на този фактор. Това позволява осъществяването на ново поведение и нови политики. Можем да обобщим изводите за региона и ЕУЛЕКС както следва:

- Проблемите в Косово носят всички особености на конфликтите. Те се регулират, но все още са далеч от фазата на разрешаване и лесно могат да ескалират, като обхванат и съседните държави;

- Процесите в новосъздаващата се държава са уникални, с изкуствено създадени елементи, без историческа основа, но със силен етнорелигиозен заряд. Те се подкрепят от всички световни и регионални сили, които пренасят своите интереси и създават второ ниво на проблеми - застъпничеството на САЩ, инертността на ЕС и разпада на СФРЮ наложиха формиране на международни мисии първо под егидата на ООН и десет години след това на ЕС.

- Държавата Косово лесно може да се превърне в инструмент за провеждане на външна политика и влияние на чужди държави и поради факта, че е в центъра на Балканите, може да бъде източник на дестабилизация. Очевидно е, че Република България трябва да има достатъчно „сензори“ в Косово, за да не получава сигналите от други субекти.

- Като цяло Косово е случай, в който ЕС бързо видя изоставането си, но все пак реагира правилно и предприе стъпки за създаване на ефективна мисия през 2008 г. - почти 10 години след ескалацията на конфликта. Косово се трансформира от територия и етнорелигиозна общност в подобие на държава по стечение на международните обстоятелства и под протектората на ООН;

- За постигане на стабилност в региона международната намеса ще продължи. Според нас това трябва да е дело преди всичко на ЕС, защото става дума за Европа. В този смисъл оптимизацията на мисиите е важно научно и институционално задължение.

- Категорично можем да твърдим, че ЕС закъсня при намесата в

конфликта около СФРЮ и в частност в Косово. Това не трябва да се повтаря и подготовката на мисиите трябва да представи ЕС като силен екипен и монолитен играч поне в периферията на Европа;

- Създаването на ЕУЛЕКС беше един експеримент на Балканите и въпреки критиките успява да се справи с предизвикателствата в региона - това е организация, замислена да замени УНМИК и да спомогне за създаване и укрепване на нова национална държава на Балканите;

- ЕУЛЕКС е предвидена да бъде универсален посредник между Балканите (Косово) и ЕС за разширяване на политиката за сигурност и отбрана, което тя в основни линии изпълнява;

- Въпреки подкрепата на голяма част от страните членки, ЕС няма единодушно решение за статута на областта и Резолюция 1244, която не предвижда създаване на независима държава, все още е в сила и е основа за създаването на новата мисия.

Разработката съпоставя, конфронтира и хармонизира визиите на три компонента на мисията - местни служители, служители на ЕС и служители от РБ. Резултатът е модел за мисия на ЕС, който може да се използва в други региони като Украйна, Грузия и други конфликтни зони по периферията на общността, самостоятелно или съвместно с ООН.

Предвид тенденцията, установена и отразена в изследването (с. 100), че светът ще навлиза в епоха на етнорелигиозни конфликти, които няма да могат да се решат със силови (армейски) методи, водещите световни субекти ще поддържат контингенти от специално подготвени служители, участвали в множество мисии. От неговите среди ще се издигат нов тип ръководни служители, способни да управляват процеси зад граница с участието на местните институции. Предлагаме варианти ЕС да бъде лидер в тази сфера за сигурност с участието си в адекватно планирани и осъществени граждански мисии в конфликтните региони. Фокусирането на анализа върху субективните механизми на кризисния мениджмънт, приложени към ситуацията в

Косово, показва:

- Мениджмънтът и особено кризисният мениджмънт са извели определени закономерности, които могат да се използват в управлението на мисии зад граница и в зони с конфликтен потенциал. Нашият труд прави опит за обобщения, полезни за ЕС и за България.

- Кризисният мениджмънт има голяма специфика, която се познава от затворен кръг учени и професионалисти. Това предполага, че на тях трябва да се възложи професионалното управление в мисиите;

- Първостепенна задача на мениджмънта в изследвания случай е да обобщи положителния опит и да събере изградени професионалисти от различни държави, с които ще оперира във враждебна, чужда среда и несигурна обстановка. Очевидно е, че подборът и екипният подход в мисиите са решаващи.

- Системността на познанието за мироопазващите мисии е трудно постижима цел. Това се обуславя, първо, от разбитата система за сигурност и обществен ред на територията, в която оперира мисията, и второ, от формирането на екипи с многонационален, етнокултурен състав, който идва от държави с различна организационна култура.

- Решаващ фактор за успеха на мисията е интернационалният консенсус, взаимодействието с институциите в кризисния регион и подборът, назначаването и управлението на многонационален състав, който има голям опит в сферата за сигурност и обществен ред в собствените си държави.

Предвид горното, обогатяване на теорията представляват практиките за посредничеството на мисията в процеса на изграждане на новите институции на Косово, взаимодействието с ООН и други заинтересовани местни и международни субекти, както и ролята на съседни държави като Сърбия, Македония и Албания. Всички те, както и България, са доминирали в земите на днешно Косово в отделни исторически периоди, което показва, че конфликтите никога не приключват. Те преминават в латентна, дипломатическа,

паравоенна и пр. фази, които създават съответна ситуация и изискват различни формати на мисиите по мироопазване.

В отделна опция е разгледана организационната промяна като технологията на мироопазването, водена от международна мисия. Изследвани са процесите на съвместно планиране, взаимодействие и контрол в процеса на стабилизацията на държавността и постепенното дистанциране на ЕУЛЕКС от суверенитета на Република Косово. Всичко това поставя дисертационния труд сред възможните варианти за решения както в Брюксел, така и в София.

Разработката обобщава българския опит в кризисния мениджмънт и участието в мисии.

Обобщения и предложения за промени в правната материя на мисиите

Правната база на ЕУЛЕКС и подходите на Брюксел от гледна точка на ПЕС в Косово е проблем, който докторатът подлага на критичен анализ и прави опит да даде градивни отговори и насоки за оптимизация съобразно балканските условия.

Направен е преглед на правната база за мисиите, като се вземат предвид водещите световни практики с цел усъвършенстване на правните актове на ЕС и уеднаквяване на нормативната база за всички страни от Общността.

Предложена е цялостна визия за еволюцията на правната рамка на изграждащата се косовска държавност, която може да се използва и в други проекти на ЕС. От цялостната разработка се установи следното:

- ЕУЛЕКС е бързо създадена структура за въздействие в регион с неясни параметри и риск;

- тя не е напълно пригодена за условията на Косово, защото възниква като намерение за позитивен изход и подпомагане на местните институции, но опитът и експертите на ООН не бива да се подценяват;

- очевидно всяка мисия трябва да се променя бързо в партньорство с нововъзникнали държавни органи, с цел при оттеглянето си и завършването на мандата да остави тези органи работещи и ефективни;

- трябва да се дава по-голяма оперативна самостоятелност на местната власт, като периодично се прави оценка на постигнатите цели, сравнени с поставените;

- да се търсят мненията на специалисти (местни, външни или от други мисии) в различните области на въздействие и да се иска тяхната оценка;

- мисията да бъде по-гъвкава и да се променя бързо съобразно нуждите на съответния регион и местните органи на власт;

- едновременно с това да бъде твърда конструкция, да работи при ясни правила и да налага ценностите на мира.

Предложени са следните организационно-структурни промени:

- Традициите и добрите практики, наложени с годините, и опитът трябва да са в основата на създаването на нови мироопазващи мисии от ЕС;

- Разработването на съвместни стратегии на ООН и ЕС за действие в конфликтни региони гарантира легитимност при поддържането на стабилност и постигането на траен мир;

- Очевидни са несъвършенствата на намесите в кризи по цял свят. Според нас ЕС трябва да се съсредоточи в превенцията, за да може неговите мисии да се характеризират с мироопазване с полицейски сили, а не с мироналагане от войскове контингенти;

- Числеността на мисията да се намали значително;

- ЕУЛЕКС да запази само съветнически функции, каквито имат всички останали граждански мисии на ЕС;

- Да се преразгледат функциите и дейността на останалите международни организации в Косово с цел да се избегне дублиране и да се спестят ресурси;

- Да се анализира дейността и постигнатите цели до този момент и на

тази база да се поставят целите за следващия период;

- Да се използва опитът на специалистите от ЕУЛЕКС за планиране и организиране на бъдещи мисии на ЕС в кризисни региони.

Изследването достига до извода, че правната рамка на мисиите е прекалено голяма по обем, сложна за прилагане и налага големи ограничения и изисквания пред служителите от международните мисии, които често са без международен опит и работят при големи натоварвания.

Предложения относно подбора, назначаването и организационния цикъл на човешките ресурси

Организационният цикъл и организационната промяна на ЕУЛЕКС са базов тест за успеха на мисията. Поради това дисертационният труд, първо, разглежда проблема от гледна точка на статиката и динамиката на обстановката и последващите насоки на организационната промяна. Тя основно касае управлението на мисията (в решения) и идея за оперативен състав за съвместна работа с косовските институции. Очевидно във функционалните компоненти (митници, полиция, съдии) подборът, подготовката и ротирането са решаващи. Поради това настоящият труд изследва задълбочено (теоретично, чрез анкетиране, обобщение на експертни оценки и др. посочени методи) точно тези проблеми.

Като цяло считаме, че организационните изводи по темата са комплекс от управленски, правни и процедурни промени, които ще оптимизират мисиите на ЕС и ще усилят ефекта от участието на държавни служители от Република България в мисии зад граница:

На тази база са направени предложения за оптимизиране на системата за подбор, подготовка и ротиране.

Конкретните предложения са следните:

В „Правила за условията и редът за изпращане на държавните служители на МВР, включени в резерва за участие в мисии извън територията на

РБ“:

- Считаме за целесъобразно чл. 4 в Раздел 2 да се промени, като вместо „При получаване в МВР на искане за принос на Република България към мисия на международна организация“ да се промени на „при публикуване на вакантните позиции за мисии в страницата на Комисията за външна дейност на ЕС (http://eeas.europa.eu/csdp/opportunities/index_en.htm).“ Както вече отбелязахме, периодът, определен за кандидатстване, е около 3 седмици. Това ще даде достатъчно време на служителите да подготвят документите си и да ги изпратят в МОС, откъдето съответно да бъдат изпратени в Брюксел. Документите преминават през няколко национални нива и това забавя процеса - стига се дори до парадокс, при който служителите получават официално информацията за обявените позиции със срок един-два дни да подготвят необходимите документи.

- В Допълнителните разпоредби да се даде определение не само на контингент, както е в момента, но и на „кандидат за мисия“. Предлагаме следното определение: „кандидат за мисия е всеки кандидат за гражданските мисии на Европейския съюз, независимо от позицията, за която кандидатства, и изпращането му може да става само по тези правила“. С това ще се подчертае разликата в статута и реда за изпращане на национални представители и национални експерти и мисионери и ще се избегне заобикаляне на правилата и различното им интерпретиране.

В „Правила за условията и редът за подбор на държавни служители на МВР за попълване на резерв за участие в мисии извън територията на РБ“:

В Раздел първи, чл. 2 - да се увеличи броят на служителите в резерва от 100 на 150.

Чл. 3 - срокът, за който могат да остане в резерва и да имат право да кандидатстват за мисии, да се увеличи на 3 години и да се попълва периодично, а не само след достигане на 50%, както е в момента. Например след приемане на определен брой кандидати за мисия, те да се заменят своевременно

менно.

В Раздел трети конкурсната процедура да се промени и да се премахне изпитът по физическа подготовка за служители на административни длъжности. В момента този изпит дисквалифицира кандидати с добри професионални характеристики, които биха могли да се кандидатираат и да се представят успешно.

В чл. 12 - проучването за класифицирана информация да става за нивото, отбелязано в съответната длъжностна характеристика - за много от длъжностите в мисиите това ниво е по-ниско от „секретно“ или не се изисква достъп.

С предложените промени считаме, че процесът на кандидатстване на служители от МВР в мисии на ЕС ще се оптимизира значително. С промяната на тези правила със Заповед № 8121з-1166/14.10.2016 част от препоръките бяха спазени - изпитът по физическа подготовка отпадна за част от позициите. За съжаление, все още има недостатъчно изяснени определения и правила, което създава впечатление у кандидатите за непрозрачност и некоректност при избора и кандидатстването за попълване на резерва.

Изследваните практико-приложни стандарти, резултат от опита на много мисии, създават по-общо, допустимо (съответно недопустимо) според международното право и националните закони описание на дейността по подбора, което изключва достъп до класифицирана информация или възможност за допускане на кандидати с риск за лично увреждане или понижаване репутацията на мисията. Считаме, че отговаряме на научните критерии за принос в това отношение:

- анализирани са практики, инструкции, правила;
- дадени са определения, технологични визии, предложения за оптимизиране на процеса по подбор и кандидатстване;
- дадени са практически съвети за кандидатстване, произтичащи от придобит личен професионален опит и преки наблюдения на съот-

ветните процеси.

На базата на изследването отстояваме, че успехът на мисията се базира на добрата подготовка на служителите, а добре подобреният персонал и готовите екипи с предварителен опит зад граница са гръбнакът на мисията. Това е свързано с по-малко организационни конфликти, бърза адаптация на чужда територия и по-малко нежелателни случаи, увреждания и загуби на персонал, което не се изключва в конфликтните региони. Във връзка с това предлагаме промяна в програмата на курсовете за специализация на професионалната квалификация за подготовка на служители, организирани от Академията на МВР.

На основата на натрупания опит и трагични случаи при изпълнение на мисии извън пределите на Р България, крайната и стратегическа цел на системата на подбора е да осъществи превенция, да се въведат категорични правила и норми за съхранение живота и здравето на служителите, определени за участие в съответната мисия.

- По отношение на управлението на човешките ресурси и подготовката на кандидати ще бъде рационално да се използва опитът на държави като Германия, Швеция, Дания и др., където има изградени специални агенции, независими от ведомствата (МВР, Митници и т.н.), които набират, подготвят и изпращат кандидати на международни мисии. В това отношение дисертационният труд посочва кръг от служители, които могат да направят промените и да издигнат имиджа на РБ като достоен партньор и участник в общата политика за сигурност и отбрана на ЕС;

- Р България да разшири участието си в международни мисии, като изпраща кандидати на всички граждански европейски мисии (10 до този момент);

- Да се създаде съвременната информационна система за своевременно, достатъчна и достоверна информация на мениджърските екипи относно международните конфликти, нуждата от персонал и приоритетите на Р България;

гария по отношение на тях;

- Специалистите да направят и поддържат годишна прогноза на развитието на ситуацията в Югоизточна Европа и да предлагат решения на националното ръководство за предизвикателствата за националната сигурност на Р България. Ефективното управление на човешките ресурси изисква предварителна оценка на вероятностите за възникване на нови събития, изискващи спешни и адекватни управленски решения;

- Осъществяване на ефективно сътрудничество между институциите в Р България и ръководствата на мисиите, организиране на ръководно присъствие в мисиите и мотивиране на служителите зад граница.

С цел поддържане и повишаване на квалификацията на работещите и отзованите от мисиите е необходимо да се намерят нови форми на професионална реализация, материално, медицинско и друго обслужване на държавните служители и техните близки, защото практиката на успешните организации свидетелства, че постигането на целите на организацията зависи преди всичко от човешкия фактор. Мисиите в конфликтни зони зад граница са изпитание и престиж за мениджмънта на всички национални нива.

Дидактически приноси

Дисертационният труд е предшестван от няколко приложни публикации, които дават възможности за обучение на ръководен състав, служители на МВР и широк кръг обучаеми относно развитието на международните мисии и участието на страната ни. Стигнахме до изводи, че мироопазването е важна дейност на международните организации, а ЕС пледира да бъде монолитен съюз с ясни позиции за конфликтната периферия, включително Балканите - установихме, че националният интерес на Република България е продиктуван главно от задълженията, произтичащи от членството в ЕС за участие в мисии. Считаме, че е необходимо България, като страна на Балканите и член на ЕС, да участва в мисиите на ЕС, да провежда активна бал-

канска политика и да отстоява своята обществено-политическа и социокултурна идентичност като поука от конфликтите. За подобряване на подготовката на кандидатите е необходимо да се има предвид следното:

- От професионална гледна точка ЕУЛЕКС е предизвикателство, което дава възможност на ЕС и на РБ да създадат мироопазващи механизми в периферията на континента, без намесата на други международни организации;

- Основен фактор за успеха на мисиите на ЕС е качественият личен и ръководен състав, който трябва да притежава голям национален и международен опит и бързо да се подготвя и адаптира към условията на новите предизвикателства в регионите, където е изпратен.

- За нуждите на бъдещи мисии препоръчваме да се засили ролята на първоначалната подготовка и информиране на кандидатите за актуалната обстановка в съответния регион за намаляване до минимум на действията „постфактум“;

- Да се изготви и поддържа национален списък от български служители, участвали в мисии, съобразно техния опит, възраст, ранг и придобита нова квалификация и да се разработи атестационна програма за дългосрочно усъвършенстване и използване на служителите, участвали в мисии;

- Тези служители да бъдат включени в обучението и подготовката на състава на МВР и други институции, които могат да изпращат контингенти в задгранични мисии;

- В подготовката на служителите да се включат практически занятия за попълване на документите за кандидатстване и провеждане на интервюта;

- Република България може да участва във всички мисии на ЕС, като поддържа резерв от подготвени служители, които могат да попълнят документите си и да кандидатстват в кратки срокове.

Считаме, че разработката може да се използва за обучение и подготовка на кандидати за мисии както в Западните Балкани, така и в останалите

конфликтни региони по света.

Горното беше апробирано и посрещнато с голям интерес от обучаемите в следните курсове:

- Занятия на курс за актуализация на професионалната квалификация „Европейско полицейско сътрудничество (за служители на ГДГП)“, проведен в периода 20-24.04.2015, рег. № 101/09.04.2015);

- Занятия на едноседмичен курс за актуализация на професионалната квалификация „Мениджмънт за служители на ГДГП“ (проведен в периода 22-26.06.2015, рег. № 165/04.06.2015).

- Проведеното обучение на занятията на триседмичен курс за професионална квалификация на „Служители от МВР, класирани в резерва за участие в мисии извън територията на Република България“ (проведени в периода 06-24.10.2014, рег. № 301/02.10.2014 и 29.06.2015-17.07.2015, рег. № 363/25.06.2015) категорично доведе до по-добра подготовка и представяне на българските кандидати при попълване на мисиите през 2014, 2015 и 2016 година.

В заключение, настоящият дисертационен труд съдържа обобщения и предложения въз основа на цялостното изследване на ЕУЛЕКС и кризисния мениджмънт в мисиите с конфликтен потенциал. Дадените предложения са стъпка към оптимизиране поведението на ЕС в зони на кризи и конфликти и опериране с многонационални мисии с консолидиран управленски потенциал и подготвен състав.

V. НАУЧНА НОВОСТ, ПРИЛОЖИМОСТ И ПОЛЕЗНОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Дисертационният труд представя цялостен модел (конкретно исторически, теоретичен, правен, организационен) на гражданската международна мисия в Косово за нуждите на българската наука и националните институции.

- Направен е сравнителен анализ на мисиите на ООН, НАТО и ЕС. Сравнени са силовите и институционалните подходи в уникален процес, който води към изграждане на нова държава в Европа, която има непосредствено влияние върху несигурността на Република България;

- Представена е системата на израстването на ЕС като международен субект в хода на намесата на Балканите;

- Намерени, анализирани, класифицирани и използвани са голям обем правни, управленски, политологични, исторически и национални източници, за да се представи уникалното раждане на нова държавност, асистирана от мисия на ЕС;

- Изведен, дефиниран и класифициран е понятийният апарат по тази сложна и оспорима материя. Теоретичните постановки, правните актове, авторските и управленските позиции са проверени чрез ЕСИ, което дава нова визия за иновации;

- Моделът на ЕУЛЕКС е представен в развитие и конструиран така, че

ЕС и РБ да пристъпят към нови международни мисии с по-висока организационна култура, структурна съвместимост и консенсус;

- Обобщени са целите и задачите на всички действащи граждански мисии на ЕС, като са открити и особеностите на ЕУЛЕКС;

- Направен е опит за съчетаване на статиката и динамиката на процесите в ЕУЛЕКС чрез управление на организационната промяна, като са открити иновативни практики и перспективи;

- Успехът на мисията е обоснован главно чрез човешките ресурси. Детайлно е представен процесът на подбора, подготовката и функционирането на три вида служители и контингенти - местни (от Косово), от държавите на ЕС и от РБ. Изведени са особеностите на подбора на нашите държавни служители, което има методологическо и дидактическо значение за бъдещата дейност на националните институции по мироопазването.

Посоченото по-горе представлява цялостна система от познание за международните мисии. Той е модел, изведен от теорията и практиката на ЕУЛЕКС, и е предпоставка за ново поведение на ЕС в зони на конфликти с нарастващ български принос.

VI. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Кандидатстване на служители на МВР в международни мисии на ЕС. Уч. пособие, Академия на МВР, рег. 4581р.-3570/07.04.2016; ISBN 978-954-348-132-3.

2. Югоизточна Европа: новите заплахи пред регионалната сигурност. Сборник с материали от международна конференция, 2-3 юни 2015, статия в съавторство, НБУ, 2016.

3. Доклад на Международна научна конференция „ООН: исторически

традиции и съвременно право“, посветена на 70-годишнината на Организацията на обединените нации и на 60-годишнината от българското членство, на тема „ Мисията на ООН в Косово и българското участие“ – сборник, ЮЗУ „Н. Рилски“, Благоевград, 2015, статия в съавторство.

4. Доклад на Международна научна конференция „Съвременни заплахи за сигурността на Европа“ на тема „ Очакваните промени в управлението на човешките ресурси в държавната администрация - възможности и рискове“ – сборник, ВУСИ, Пловдив, 15 април 2016.

VII. SUMMARY

This paper is the first comprehensive analysis based on a thorough theoretical study of EULEX as a mission, system, and human potential. For the first time on the topic knowledge is gathered and summarized in the field of safety and conduct in the conflict environment of the Western Balkans in the conditions of the developing state in Kosovo. This is a theoretical formulation verified on the basis of personal experience and empirical sociological research in a peacekeeping organization.

The theoretical formulation of EULEX is based on a synthesis of historical, geopolitical, ethno-religious, and other prerequisites formed with the involvement of many factors that ultimately reinforce the divisions in Europe with regard to Kosovo.

We have concluded that peacekeeping is an important activity of international organizations and the EU pleads to be a monolithic union with clear positions on the conflict peripherals, including the Balkans; we have found that the national interest of the Republic of Bulgaria is dictated primarily by the obligations arising from membership in the EU to participate in missions. We believe that it is necessary that Bulgaria, as a country in the Balkans and a EU-member, participate in EU missions, conduct an active Balkan policy, and assert its socio-political and socio-cultural identity as a lesson from the conflicts.

This dissertation contains summaries and proposals based on the overall study of EULEX and the crisis management in the missions with conflict potential. The proposals made here are a step towards optimizing the behavior of the EU in the areas of crisis and conflict and operating with multinational missions with consolidated managerial potential and qualified staff.